

Marlena Borowiak

ZMIANY
W WIZERUNKU
MĘSKOŚCI
W JAPONII
W LATACH 1950–2021

Próbka książki wyłącznie do celów informacyjnych.

© Copyright by Wydawnictwo KIRIN

SPIS TREŚCI

WSTĘP	7
ROZDZIAŁ 1: MĘSKOŚĆ I POJĘCIE MĘSKOŚCI.....	9
1.1. Pojęcie męskości	9
1.2. Badania nad męskością.....	11
1.3. Męskość w wymiarze estetycznym na przestrzeni lat	16
ROZDZIAŁ 2: EWOLUCJA WIZERUNKU MĘŻCZYZN W JAPONII.....	21
2.1. Wzorce przedwojenne.....	21
2.2. Czasy <i>salarymana</i> – lata 1950–1960.....	26
2.3. Era <i>ikemena</i> – lata 1980–1990	30
2.4. Nowe wzorce męskości – wiek XXI do dzisiaj	37

ROZDZIAŁ 3: UWARUNKOWANIA WIZERUNKU	
MĘŻCZYŹN W JAPONII.....	50
3.1. Uwarunkowania społeczno-polityczne	50
3.2. Uwarunkowania medialne	57
3.2.1. Wizerunek mężczyzn w magazynach i czasopismach.....	57
3.2.2. Zmiany wizerunku w reklamach telewizyjnych na przełomie lat – analiza	71
ZAKOŃCZENIE.....	96
BIBLIOGRAFIA	99
WYKAZ WYBRANYCH TERMINÓW I NAZWISK W JĘZYKU JAPONSKIM	118

ROZDZIAŁ 2

EWOLUCJA WIZERUNKU MĘŻCZYŹN W JAPONII

2.1. WZORCE PRZEDWOJENNE

Obecnie w Japonii istnieje wiele wzorców męskości, które zaczęły pojawiać się po okresie wielkich przemian, będących następstwem II wojny światowej; jednym z nich jest dominujący w dyskusji o japońskiej męskości *salaryman*. Jednakże również we wcześniejszych epokach kształtowały się pewne modele, które mogły mieć wpływ na dalszy rozwój wyobrażenia o męskości. Z tego powodu zostały one krótko przedstawione w tym miejscu.

Jak podaje Snyder (2010: 13), dla okresu Heian (VIII–XII wiek) charakterystyczne były liberalizm i wzorzec męskości androginicznej. W tym czasie mężczyźni byli zainteresowani modą i dbałością o swój wizerunek w równym stopniu, co kobiety, a odzież dla obu płci była bardzo podobna (tamże, 14). Za piękne uchodziły długie włosy, a także biały odcień skóry twarzy. Celem uzyskania tego ostatniego efektu zarówno kobiety, jak i mężczyźni używali takich specyfików, jak puder ryżowy czy płyny z nasion różnych

roślin. Jako atrakcyjne postrzegano takie cechy, jak delikatność, wytworność i subtelność. Można było je wyrazić np. poprzez pisanie poezji. Mężczyźni tego okresu nosili delikatny zarost w postaci wąsów i kępki brody przy podbródku. Mimo że nie golili brwi jak kobiety, by następnie malować je sobie wyżej, to wyidealizowane wizerunki z tej epoki ukazują mężczyzn z brwiami położonymi dość wysoko na czole. Możliwość osiągnięcia ówczesnego kanonu piękna była ograniczona statusem klasowym (Vassiljeva 2016: 9–10). Dworzanin z tego okresu dążył do elegancji i subtelności (Varley 2006: 61). Zestawieniem idealnych męskich cech epoki Heian jest postać z powieści *Genji monogatari* autorstwa Murasaki Shikibu – księżę Genji. Jest on przystojnym mężczyzną, kobieciarzem, który zna się na poezji, kaligrafii, muzyce czy tańcu. Ponadto jest przedstawiony jako wspaniały kochanek o wyrafinowanym guście (tamże, 65).

W okresie Kamakura (1185–1333) nastąpiło odejście od dominujących w okresie Heian rządów arystokracji i kultury dworskiej (Smith 2018: 173) na rzecz rządów klasy wojowników. Jest to początek kształtowania się wizerunku samuraja-wojownika. Z użyciem sił zbrojnych ustanowiono rząd, na którego czele stanął szogun ze swoją siedzibą w mieście Kamakura, który sprawował władzę nad Japonią i wojownikami rozproszonymi po całym kraju (Friday 2005: 35). Przed wprowadzeniem szogunatu samurajowie znajdujący się na prowincjach zarządzali bądź opiekowali się majątkami, które należały do arystokracji i świątyń. Z czasem wojownicy zaczęli korzystać ze swojego statusu i przekraczali swoje uprawnienia, np. zatrzymując dla siebie większą część podatków. W ten sposób powoli przejmowali realną władzę nad prowincjami (tamże, 36), co w późniejszych wiekach znalazło kulminację w epoce walczących prowincji (Sengoku, 1467–1573).

Rząd w Kamakurze został obalony w 1333 roku i trzy lata później zastąpiony przez szogunat rodu Ashikaga (okres Muromachi, 1338–1573). Członkowie tego klanu byli zaangażowani w rozwój kultury i sztuki. Ich patronat obejmował m.in. malarstwo, teatr, kaligrafie i ceremonie herbacianą. Ponadto posiadali kolekcję dzieł sztuki, które importowali z Chin (Ż20). W związku z dużą zależnością między szogunatem a samurajami, zapoczątkowaną jeszcze w okresie Kamakura, naturalne stało się silniejsze oddziaływanie między rządzącymi a wasalami. Ze względu na to wojownicy, idąc za przykładem szogunów i ich najbliższego otoczenia, również zaczęli interesować się sztuką i kulturą, co zaowocowało kształtowaniem się wizerunku samuraja intelektualisty i patrona sztuki (tamże).

Noszenie podobnych strojów codziennych u obu płci funkcjonowało jeszcze w okresie Edo (1603–1868). Na wielu rycinach z tych czasów zarówno mężczyźni, jak i kobiety ubrani są tak samo, a wyróżnikiem między postaciami jest niekiedy tylko fryzura, w postaci ogolonego czubka głowy u mężczyzn (Varley 2006: 339). Modni mieszkańcy Edo najbardziej cenili walory takie jak *sui* (zob. 2.4.) i *tsū*, co można przetłumaczyć jako „szyk” i „znajomość rzeczy” (Varley 2006: 224). Pojęcia te łączyły się z obyciem i znajomością etykiety w dzielnicach czerwonych latarni. Również w tym okresie zaczęli pojawiać się wytatuowani mężczyźni. Początkowo tatuaże służyły jako kara dla przestępców, dzięki której byli oni łatwo rozpoznawalni. Wzory, które różniły się zależnościami od wykroczenia, tatuowano na czole delikwenta. Właśnie w tym okresie tatuaże nabrały negatywnych konotacji (Gaël 2021), jednak praktyka ta rozprzestrzeniła się również w innych sferach społeczeństwa. Niektóre z kurtyzan wykonywały identyczny wzór na swoim ciele oraz klienta, co miało na

celu podkreślenie łączącego ich związku, a tym samym pozyskanie stałego bywalca. Z czasem tatuaż miał podkreślać atrakcyjność bądź zakrywać karne tatuaże przestępców. Podejście do tej formy zdobienia ciała zmieniło się w pierwszej połowie XIX wieku, kiedy to artysta Utagawa Kuniyoshi stworzył serię prac na podstawie chińskiej powieści *Suikoden*, opowiadającej o wytatuowanych banitach walczących ze skorumpowanymi władzami. Ludzie z klasy robotniczej uznali te wizerunki za bohaterskie oraz atrakcyjne, a wielu rzemieślników zaczęło powielać wzory w postaci wytatuowanych protagonistów powieści na własnych ciałach. Poza rzemieślnikami tatuażami ozdabiali się również m.in. cywilni strażacy, których miały one „chronić” przed płomieniami, a także ówczesni kurierzy (tamże).

Od czasów feudalnych aż do końca II wojny światowej na formowanie podstawy japońskiej męskości wpływał wizerunek samuraja. Od mężczyzn oczekiwano przywództwa, podejmowania decyzji, lojalności wobec pana i samodyscypliny. W klasie samurajów od mężczyzn wymagano nie tylko biegłości w walce, ale i literaturze czy sztuce. Lokalni władcy oczekiwali gotowości do walki zarówno od wojowników, jak i chłopów. Poza wywiązywaniem się ze służby mężczyźni mieli utrzymywać swoją rodzinę (Kincaid 2015). Wojownicy zajmowali wysoką pozycję w społeczeństwie i byli elitarną siłą bojową panów systemu feudalnego (Sussman 2012: 17). Okres rządu Tokugawów (Edo) był spokojny, co wpływało na rozwój kultury i zainteresowania rozrywkami. Jednakże dla klasy samurajów oznaczało to brak okazji do wykazania się w boju i zademonstrowania swoich umiejętności walki oraz męstwa, co jak podaje Vaporis (2020: 237), miało wpływ na nadwrażliwość w kwestii własnego honoru i powstanie zjawiska przemocy honorowej w męskiej kulturze samurajów. Jednocze-

śnie brak konfliktów zaowocował zainteresowaniem się przez tę grupę edukacją, kulturą czy sztuką. Samurajowie ewoluowali z wojowników do urzędników, którzy byli zatrudnieni w księstwach feudalnych bądź urzędach centralnych (Kordzińska-Nawrocka 2013: 244).

Postacią wyróżniającą się w okresie Meiji (1868–1912) był dżentelmen – *shinshi*, określany także mianem „człowieka talentu”. Takie jednostki miały na celu modernizację Japonii i najczęściej były wykształconymi ludźmi z wyższych sfer, którzy poświęcali się służbie państwu. We wczesnym okresie Meiji charakterystycznym odzieniem typowego *shinshi* była biała koszula z krawatem oraz surdut, natomiast na specjalne okazje przyodziewał on frak i jedwabny kapelusz. Ten styl na modłę zachodnią miał za zadanie zmienić postrzeganie Japonii (Karlin 2002: 44) jako kraju zacofanego po ponad dwustu latach izolacji. Aby stać się stosownymi dżentelmenami, mężczyźni korzystali z książek o etykiecie oraz czerpali inspiracje podczas podróży (tamże, 44). Jednak jak podaje Karlin (2002: 46), około 1887 roku zaczęto krytykować *shinshi* jako ludzi zdeprawowanych. Chodziło głównie o przyzwalanie z ich strony na funkcjonowanie domów publicznych oraz patronat gejsz. W latach 80. XIX wieku w prasie ukazywały się karykatury przedstawiające owych dżentelmenów, wyśmiewano ich źle dobrane garnitury i wysokie kapelusze (tamże, 48–49). W rządzie zmaskulinizowanym odpowiednikiem *shinshi* byli tzw. *sōshi*, których większość stanowili byli samurajowie i synowie rolników, którzy wyemigrowali do stolicy. Najczęściej byli dwudziestoparolatkami, którzy interesowali się aktywizmem politycznym. Wielu z nich nie udało zrealizować się na szczeblu zawodowym czy osobistym. Tym, co ich łączyło, była niechęć do polityki okresu Meiji. Szczyt ich aktywności przypadł na około 1880 rok.

Zmiany w wizerunku męskości w Japonii w latach 1950–2021

Autor: Marlena Borowiak

Na przestrzeni wieków Japonia wykształciła szereg wzorców męskości, które odzwierciedlały bieżące realia społeczne, sytuację polityczną, panującą modę, a także etap rozwoju kultury. W połowie XX stulecia siłę kraju, który podniósł się z powojennej ruiny i sięgał po tytuł globalnego mocarstwa, stanowili salarjmani: schludni pracownicy umysłowi, gotowi poświęcić czas wolny i rodzinę w imię firmy. Jednak w przeciągu pół wieku ów ideał był wielokrotnie kontestowany, co zaowocowało wykształceniem się innych, niekiedy skrajnych koncepcji męskości, opartych na takich wartościach, jak opiekuńczość, dbałość o urodę, a nawet aseksualność.

Książka przedstawia najważniejsze koncepcje męskości w Japonii wykształcone w latach 1950–2021, przyczyny ich sformułowania, a także ich obecność w przestrzeni publicznej, w postaci reklam telewizyjnych i magazynów modowych.

Liczba stron: 122

format: A5

okładka: miękka ze skrzydełkami

data wydania: marzec 2022

cena detaliczna: 39,90 zł

Do kupienia na: <https://ksiegarniajaponska.pl/ksiazki/2644-zmiany-w-wizerunku-meskosci-w-japonii-w-latach-19502021.html>